

**DEN EUROPÆISKE PAGT
OM REGIONALE SPROG ELLER
MINDRETALSSPROG**

Forklarende rapport

Forklarende rapport

Indledning

1. I mange europæiske lande findes der indenfor landegrænserne regionalt baserede autoktone befolkningsgrupper, der taler et andet sprog end det, der tales af et flertal af befolkningen. Det skyldes den historiske udvikling i Europa, hvor landegrænser ikke er blevet draget ud fra rent sproglige principper, og hvor små samfund er blevet opslugt af større.

2. I demografisk henseende er der stor forskel på de regionale sprog eller mindretalssprog, som kan have fra nogle få tusind til flere millioner brugere, og det samme gælder den lovgivning og praksis, som staterne har indført for disse grupper. Imidlertid har mange af dem det til fælles, at deres situation er skrøbelig i større eller mindre grad. Uanset deres tidligere historie står regionale sprog eller mindretalssprog i dag overfor trusler, som i mindst ligeså høj grad skyldes den standardisering, som uvægerligt følger af den moderne civilisation, især massemedierne, som det skyldes et uvenligt miljø eller den statslige assimileringspolitik.

3. Fra flere sider i Europarådet er der i en lang årrække blevet udtrykt bekymring over den situation, som regionale sprog eller mindretalssprog befinder sig i. Ganske vist er princippet om ikke-diskriminering knæsat i artikel 14 i konventionen om beskyttelse af menneskerettigheder og grundlæggende frihedsrettigheder, der især forbyder enhver form for diskriminering på grund af sprog eller tilhørighed til et nationalt mindretal, i hvert fald i forbindelse med nydelsen af de rettigheder og friheder, som er garanteret i konventionen. Det er et vigtigt princip, men det giver kun enkeltpersoner ret til ikke at blive diskrimineret og det skaber ikke et system, der yder positiv beskyttelse til mindretalssprog og de samfund, hvor de tales, hvilket også blev påpeget af Den rådgivende Forsamling helt tilbage i 1957 i resolution 136. I 1961 opfordrede Den parlamentariske Forsamling i henstilling 285 til, at der som supplement til den europæiske konvention blev indført en foranstaltning til beskyttelse af mindretals rettigheder til at leve i overensstemmelse med deres egen kultur, tale deres eget sprog, oprette egne skoler, osv.

4. Endelig vedtog Europarådets parlamentariske forsamling i 1981 henstilling 928 om de uddannelsesmæssige og kulturelle problemer, som gælder for mindretalssprog og -dialekter i Europa, og samme år vedtog Europaparlamentet en resolution om samme emne. Begge dokumenter konkluderede, at der var behov for en pagt om regionale sprog eller mindretalssprog og -kulturer.

5. På baggrund af ovenstående henstillinger og beslutninger besluttede det stående udvalg for lokale og regionale myndigheder i Europa (CLRAE) at igangsætte arbejdet med udarbejdelse af en europæisk pagt om regionale sprog eller mindretalssprog med udgangspunkt i den rolle, som lokale og regionale myndigheder kan forventes at spille i forhold til sprog og kulturer på lokalt og regionalt niveau.

6. Som led i det forberedende arbejde forud for udarbejdelsen af selve pagten blev der foretaget en kortlægning af den aktuelle situation vedrørende regionale sprog og mindretalssprog i Europa, og herudover blev der i 1984 afholdt en offentlig høring med omkring 250 deltagere, der repræsenterede mere end 40 sprog. Det første tekstudkast blev udarbejdet med bistand fra en gruppe eksperter. På grund af den store og vedvarende bevågenhed om emnet fra Europarådets parlamentariske forsamling og Europaparlamentet deltog førstnævnte i udarbejdelsen af tekstudkastet med bidrag fra kyndige medlemmer fra sidstnævnte.

7. I resolution 192 (1988) fremsatte det stående udvalg så et forslag til en pagt, der var tiltænkt status af konvention.

8. Efter dette initiativ, som blev støttet af Den parlamentariske Forsamling i resolution 42 (1988), nedsatte Ministerkomiteen en ad-hoc gruppe af eksperter i europæiske regionale sprog og mindretalssprog (CAHLR), som fik til opgave at udarbejde en pagt med udgangspunkt i den tekst, der var blevet fremlagt af det stående udvalg. Dette mellemstatslige udvalg påbegyndte sit arbejde i slutningen af 1989. På grund af deres vigtige rolle som initiativtagere til projektet, var både CLRAE og Den parlamentariske Forsamling repræsenteret ved møderne. Før forslaget til endelig tekst blev fremlagt for Ministerkomiteen i 1992,

indhentede CAHLR kommentarer og tilkendegivelser fra flere af Europarådets specialkomiteer (dækkende emner som kultur, uddannelse, menneskerettigheder, retsligt samarbejde, kriminalitet, lokale og regionale myndigheder, medier) og fra Den Europæiske Kommission for Demokrati gennem Lov.

9. Pagten blev vedtaget som konvention af Ministerkomiteen på det 478. møde af ministrenes stedfortrædere d. 25. juni 1992 og blev åbnet for undertegnelse d. 5. november 1992 i Strasbourg.

Generelle bemærkninger

Pagtens mål

10. Det fremgår klart af præamblen, at pagtens altovervejende formål er af kulturel karakter. Pagten er tænkt som et middel til beskyttelse og fremme af regionale sprog og mindretalssprog som en truet del af Europas kulturarv. Derfor indeholder den ikke kun en bestemmelse om ikke-diskriminering vedrørende anvendelsen af disse sprog, men også bestemmelser om foranstaltninger, der kan yde dem aktiv støtte. Målet er at sikre, at regionale sprog eller mindretalssprog i det omfang, det med rimelighed kan lade sig gøre, kan anvendes i undervisning og i medierne, og at tillade deres anvendelse i retslige og forvaltningsmæssige sammenhænge, i økonomiske og sociale anliggender og i kulturaktiviteter. Kun derved kan disse sprog blive kompenseret i fornødent omfang for tidligere tiders ugunstige betingelser og blive bevaret og udviklet som en levende facet af Europas kulturelle identitet.

11. Pagten har til formål at beskytte og fremme regionale sprog eller mindretalssprog, ikke sproglige mindretal. Derfor ligger hovedvægten på den kulturelle dimension og muligheden for brugerne af et regionalt sprog eller et mindretalssprog at anvende det i alle livets sammenhænge. Pagten tildeler ingen individuelle eller kollektive rettigheder til personer, der taler et regionalt sprog eller et mindretalssprog, men alligevel vil de forpligtelser, som pålægges parterne i medfør af pagten vedrørende disse sprogs status og den hjemlige lovgivning, få en mærkbar indvirkning på de berørte lokalsamfund og deres medlemmer.

12. CLRAE fik ideen til pagten og fremlagde et tekstudkast inden de dramatiske begivenheder i Mellem- og Østeuropa. Men selvom udkastet således var baseret på behovene i de lande, som på daværende tidspunkt allerede var medlemmer af Europarådet, er pagtens relevans og dens tilgang til situationen i landene i Mellem- og Østeuropa efterfølgende blevet bekræftet af den betydelige interesse, som repræsentanter fra flere af disse lande har udvist i indførelsen af europæiske normer på dette område.

13. Tekstudkastet beskæftiger sig ikke med problemet om nationaliteter som søger at opnå uafhængighed eller ændrede grænser, men det kan tænkes at være en hjælp til på en afbalanceret og realistisk måde at mildne problemerne for mindretal, der har sproget som særkende, ved at hjælpe dem til at finde sig tilrette i den stat, som historien har placeret dem i. Bedre muligheder for at anvende regionale sprog eller mindretalssprog i forskellige sammenhænge i dagligdagen forstærker ikke disintegrationstendensen; tværtimod vil det være en opfordring til grupper, der anvender disse sprog, om at lægge afstand til de fortrædeligheder i fortiden, som har forhindret dem i at acceptere deres plads i det land, de bor i, og i Europa som helhed.

14. Det skal i den sammenhæng understreges, at pagten ikke ser nogen konkurrence eller modsætning imellem officielle sprog og regionale sprog eller mindretalssprog. Pagten har i stedet bevidst valgt en interkulturel og flersproget tilgang, hvor hver enkelt kategori af sprog har sin rette plads. Denne tilgang er helt i overensstemmelse med de værdier, som altid har ligget til grund for Europarådets arbejde, og som går ud på at knytte tættere bånd imellem befolkningerne, øge samarbejdet i Europa og opnå en bedre forståelse imellem forskellige befolkningsgrupper i den enkelte stat på et flerkulturelt grundlag.

15. Pagten beskæftiger sig ikke med den situation, der gælder for nye, ofte ikke-europæiske, sprog, som er dukket op i de undertegnende stater i kølvandet på den seneste tids migration, der ofte er økonomisk begrundet. De befolkningsgrupper, der taler disse sprog, oplever særlige problemer med integration. CAHLR har indtaget den holdning, at disse problemer fortjener at blive behandlet særskilt, om

muligt i et konkret juridisk instrument.

16. Endelig skal det bemærkes, at nogle af Europarådets medlemsstater allerede har gennemført politikker, som er mere vidtgående end visse af de krav, der er indeholdt i pagten. Det er på ingen måde hensigten, at pagtens bestemmelser skal gribe begrænsende ind i deres ret hertil.

Grundlæggende begreber og tilgang

Begrebet sprog

17. Begrebet sprog, således det anvendes i pagten, går først og fremmest på sprogets kulturelle funktion. Derfor er der ikke angivet nogen subjektiv definition af begrebet, fordi det ville være at tildele en individuel rettighed, nemlig retten til at tale 'sit eget sprog', hvorved det ville være op til den enkelte at definere dette sprog. Der er heller ikke anvendt en politisk-social eller etnisk definition, hvor sproget defineres som udtryksmiddel for en særlig social eller etnisk gruppe. Derved undgår pagten at skulle definere begrebet sproglig minoritet, eftersom den ikke har til formål at opremse rettighederne for etniske og/eller kulturelle mindretalsgrupper, men derimod at beskytte og fremme regionale sprog eller mindretalssprog som sådan.

Anvendt terminologi

18. CAHLR har valgt at formuleringen "regionale sprog eller mindretalssprog" fremfor f.eks. "mindre udbredte sprog". Adjektivet "regional" afspejler, at sprogene tales i en begrænset del af en stats territorium, hvor de måske ovenikøbet tales af et flertal af befolkningen. Ordet "mindretal" refererer til situationer, hvor sproget enten tales af personer, der ikke er koncentreret i et særligt område på en stats territorium, eller af en gruppe personer der, selvom den er koncentreret i et særligt område på en stats territorium, rent talmæssigt er mindre end den andel af befolkningen i samme region, som taler statens flertalssprog. Begge adjektiver refererer således til faktuelle kriterier og ikke til juridiske begreber, og de afspejler under alle omstændigheder situationen i en given stat (f.eks. kan et mindretalssprog i en stat være et flertalssprog i en anden stat).

Fraværet af en skelnen imellem forskellige "kategorier" af regionale sprog eller mindretalssprog

19. Forfatterne til pagten stødte på det problem, at der er store forskellige på situationen for regionale sprog og mindretalssprog i Europa. Nogle sprog dækker et relativt stort geografisk område, tales af en befolkningsgruppe af betydelig størrelse og har en vis evne til udvikling og kulturel stabilitet. Andre, derimod, tales af en meget lille del af befolkningen, i et begrænset geografisk område eller i en udpræget mindretalsmæssig kontekst og har allerede derfor stærkt begrænsede muligheder for overlevelse og udvikling.

20. Alligevel blev det besluttet ikke at forsøge at definere forskellige kategorier af sprog ud fra deres objektive situation. En sådan tilgang ville ikke yde retfærdighed overfor de mange forskellige sprogsituationer i Europa. I praksis er hvert enkelt regionalt sprog eller mindretalssprog et tilfælde for sig, og det giver ikke mening at tvinge dem ind i klart definerede grupper. I stedet valgte man at arbejde med et fælles begreb for regionale sprog eller mindretalssprog, hvorefter det så er op til staterne at tilpasse deres initiativer til den situation, der er gældende hos dem for det enkelte regionale sprog eller mindretalssprog.

Fraværet af en liste over regionale sprog eller mindretalssprog i Europa

21. Pagten specificerer ikke, hvilke europæiske sprog der hører ind under begrebet regionalt sprog eller mindretalssprog, således som det er defineret i den første artikel. Faktisk var det på grund af den indledende undersøgelse af sprogsituationen i Europa, som blev gennemført af det stående udvalg af lokale og regionale myndigheder i Europa, at pagtens forfattere valgte ikke at vedhæfte en liste over regionale sprog eller mindretalssprog. Uanset hvor kompetent en sådan liste end måtte være udfærdiget, ville den

med stor sandsynlighed blive kritiseret på basis af sproglige og andre argumenter. Den ville iøvrigt også være af begrænset værdi, fordi det under alle omstændigheder er op til parterne at afgøre, hvilke af bestemmelserne i pagtens Afsnit III, der beskriver de konkrete foranstaltninger, som skal være gældende for det enkelte sprog. Pagten foreslår et antal passende løsninger for de forskellige situationer, som de enkelte regionale sprog eller mindretalssprog befinder sig i, men indeholder ingen bedømmelse af situationen i de konkrete tilfælde.

Pagtens opbygning

22. På den ene side opstiller pagten i Afsnit II en gruppe kerneprincipper, som er fælles for alle regionale sprog eller mindretalssprog. På den anden side indeholder Afsnit III en række konkrete bestemmelser vedrørende den plads, som regionale sprog eller mindretalssprog indtager i de forskellige dele af livet i lokalsamfundet. Det er så op til den enkelte stat inden for visse grænser at afgøre, hvilke af disse bestemmelser, der skal gælde for de(t) sprog, som tales på dens territorium. Hertil kommer en stor mængde bestemmelser indeholdende forskellige valgmuligheder med varierende grader af stringens, hvoraf der skal vælges en "under hensyntagen til hver sprogs situation".

23. Med denne fleksibilitet tages der højde for de store forskelle, som findes i den faktiske situation for regionale sprog eller mindretalssprog (antal brugere, graden af fragmentering, osv.). Der tages også højde for de udgifter, som vil være forbundet med gennemførelsen af mange af bestemmelserne, og for de europæiske landes forskellige administrative og økonomiske formåen. Det er i den forbindelse vigtigt, at parterne efterfølgende har mulighed for at påtage sig yderligere forpligtelser i takt med udviklingen i deres retslige situation eller deres økonomiske formåen.

24. Endelig indeholder pagtens Afsnit IV gennemførelsesbestemmelserne, herunder specielt etableringen af en europæisk ekspertkomité, der skal overvåge anvendelsen af pagten.

Bemærkninger til pagtens bestemmelser

Præambelen

25. Præambelen redegør for baggrunden for pagtens udarbejdelse og forklarer den grundlæggende filosofiske tilgang.

26. Europarådet har som mål at tilvejebringe en nærmere forening mellem dets medlemmer med henblik på fremme deres fælles arvelod og idealer. Sproglig mangfoldighed er et af de mest værdifulde elementer i den europæiske kulturarv. Europas kulturelle identitet kan ikke opbygges på et grundlag af sproglig standardisering. Tværtimod udgør beskyttelsen og styrkelsen af de traditionelle regionale sprog og mindretalssprog et bidrag til opbygningen af Europa som, ifølge de idealer som hyldes af Europarådets medlemsstater, kun kan baseres på pluralistiske principper.

27. Præambelen henviser til FNs internationale konvention om borgerlige og politiske rettigheder og til Den Europæiske Menneskerettighedskonvention. Den henviser også til de politiske forpligtelser, som er vedtaget inden for rammerne af Konferencen om Sikkerhed og Samarbejde i Europa. Nogle af de historiske regionale sprog eller mindretalssprog i Europa står svagt, og det er derfor ikke tilstrækkelig beskyttelse blot at forbyde diskriminering af brugerne af disse sprog. Sprogenes bevarelse og udvikling afhænger i høj grad af en målrettet støtteindsats, som afspejler de interesser og ønsker, som sprogenes brugere giver udtryk for.

28. Pagten udviser i sin tilgang respekt for principperne om national suverænitet og territorial integritet. Alle stater skal tage hensyn til den kulturelle og sociale virkelighed, og det handler ikke om at rejse tvivl om et politisk eller institutionelt system. Det er tværtimod netop fordi medlemsstaterne accepterer de eksisterende territoriale og statslige strukturer, at de finder det nødvendigt, at medlemsstaterne hver især, men i enighed, træffer foranstaltninger til fremme af sprog, der tales regionalt eller af et mindretal.

29. Bekræftelsen af principperne om kulturel og sproglig pluralitet tjener til at fjerne ethvert grundlag for misforståelse i forhold til pagtens mål, som på ingen måde er at forsøge at opsplitte sproggrupper. Tværtimod anerkendes det, at det i hver enkelt stat er nødvendigt at kunne tale det officielle sprog (eller et af flere officielle sprog). Derfor bør ingen af pagtens bestemmelser fortolkes som havende til formål at stille hindringer i vejen for færdigheder i de officielle sprog.

Afsnit I – Generelle bestemmelser

Artikel 1 – Definitioner

Definition på "regionale sprog eller mindretalssprog" (artikel 1, stk. a)

30. Den i pagten anvendte definition lægger vægt på tre aspekter:

Sprog som traditionelt anvendes af statens statsborgere:

31. Pagten har ikke til formål at løse problemer, som er opstået på grund af den seneste tids fænomen med indvandring, som har ført til, at der opstår grupper, som taler et fremmedsprog i modtagerlandet eller, i tilfælde af tilbagesendelse, til tider i oprindelseslandet. Især handler pagten ikke om fænomenet med ikke-europæiske grupper, som for nylig er indvandret til Europa og ikke har opnået statsborgerskab i et europæisk land. Anvendelsen af formuleringerne "historiske regionale sprog eller mindretalssprog i Europa" (se 2. afsnit i præamblen) og sprog der "traditionelt bruges" i den pågældende stat (artikel 1, pkt. a), viser tydeligt, at pagten udelukkende dækker historiske sprog, defineret som sprog, der er blevet talt i den pågældende stat i lang tid.

Andre sprog:

32. Disse sprog skal adskille sig markant fra det andet eller de andre sprog, som tales af resten af befolkningen i den pågældende stat. Pagten omhandler ikke lokale varianter eller forskellige dialekter af et og samme sprog. Imidlertid udtaler den sig ikke om det ofte omdiskuterede spørgsmål om, hvornår en anden udtryksmåde udgør et andet sprog. Det afhænger ikke blot af rent sproglige overvejelser, men også af psykosociale og politiske aspekter, som kan give forskellige svar i forskellige tilfælde. Det vil derfor være op til de relevante myndigheder i den enkelte stat med udgangspunkt i dens egne demokratiske processer at afgøre, hvornår en udtryksmåde anses for at udgøre et sprog i sig selv.

Områderelateret base:

33. De sprog, der er omfattet af pagten, er primært områderelaterede, hvorved forstås, at de traditionelt tales i et særligt geografisk område. Det er årsagen til, at pagten søger at definere det "område, hvor det regionale sprog eller mindretalssproget bruges". Det udgøres ikke kun af det område, hvor det pågældende sprog er dominerende eller tales af et flertal, eftersom mange sprog er blevet mindretalssprog selv i de områder, som udgør deres traditionelle områderelaterede base. Årsagen til, at pagten hovedsageligt beskæftiger sig med sprog med en områderelateret base, er, at de fleste af de foreslåede foranstaltninger nødvendiggør definitionen af et geografisk anvendelsesområde, som ikke er lig med den pågældende stats territorium. Der vil naturligvis være tilfælde, hvor der indenfor et givet område tales mere end ét regionalt sprog eller mindretalssprog, og sådanne tilfælde er også omfattet af pagten.

Definition på et regionalt sprogs eller et mindretalssprogs område (artikel 1, pkt. b)

34. Det område, der her henvises til, er det område, hvor et regionalt sprog eller et mindretalssprog tales i betydeligt omfang, også selv om det kun er af et mindretal, og som svarer til dets historiske base. Eftersom de i pagten anvendte udtryk nødvendigvis er temmeligt fleksible, er det op til hver enkelt stat at udarbejde en mere præcis definition på et regionalt sprogs eller et mindretalssprogs område i overensstemmelse med pagtens ånd og under hensyntagen til bestemmelserne i artikel 7, stk. 1b om

beskyttelse af regionale sprogs eller mindretalssprogs område.

35. En vigtig passage i denne bestemmelse er “et vist antal personer og således berettiger til, at de i denne pagt indeholdte foranstaltninger til at beskytte og fremme sprog tages i anvendelse”. Pagtens forfattere har undladt at angive en fast procentsats for det antal brugere af et regionalt sprog eller et mindretalssprog, der kræves som minimum for at foranstaltningerne i pagten er gældende. De foretrak at lade det være op til den enkelte stat, i pagtens ånd og alt efter arten af den konkrete foranstaltning, at bedømme, hvor mange brugere af det enkelte sprog, der kræves som minimum for at den pågældende foranstaltning sættes i værk.

Definition på “ikke-områderelaterede sprog” (Artikel 1, pkt. c)

36. “Ikke-områderelaterede sprog” omfattes ikke af kategorien af regionale sprog eller mindretalssprog, eftersom de ikke har en områderelateret base. Imidlertid falder de i andre henseender ind under definitionen i artikel 1, pkt. a, fordi de traditionelt bruges inden for en stats territorium af den pågældende stats statsborgere. Eksempler på ikke-områderelaterede sprog er jiddish og romansk.

37. Hvis et sprog ikke har en områderelateret base, vil det kun være omfattet af en begrænset del af pagten, især i forhold til de fleste af bestemmelserne i Afsnit III om beskyttelse eller fremme af regionale sprog eller mindretalssprog i det område, hvor de bruges. Afsnit II kan nemmere anvendes for ikke-områderelaterede sprog, men kun *mutatis mutandis* og på de betingelser, der fremgår af artikel 7, stk. 5.

Artikel 2 – Forpligtelser

38. Artikel 2 skelner imellem de to hovedafsnit i pagten, nemlig Afsnit II og Afsnit III.

Gennemførelse af Afsnit II (artikel 2, stk. 1)

39. Afsnit II har et generelt anvendelsesområde og gælder i sin helhed for alle regionale sprog eller mindretalssprog, der tales på en stats territorium. Dog viser anvendelsen af udtrykket “under hensyntagen til hvert sprogs situation”, at denne del er affattet på en sådan måde, at den tager højde for de uendeligt mange forskellige situationer, som gælder for sprogene i de europæiske lande og inden for det enkelte land. Det skal særligt bemærkes, at det i henhold til stk. 1 er et krav, at staterne forpligter sig til at lade deres politikker, lovgivning og praksis tage udgangspunkt i en række principper og mål. Disse er defineret relativt generelt og tillader de berørte stater i vid udstrækning at udøve et skøn hvad angår fortolkning og anvendelse (se forklaringerne ovenfor om Afsnit II).

40. Skønt staterne ikke har frihed til at tildele, eller nægte at tildele, den status til et regionalt sprog eller et mindretalssprog, som er garanteret i medfør af pagtens Afsnit II, er det dem, der i deres egenskab af myndigheder med ansvar for pagtens anvendelse, skal beslutte, om den udtryksmåde, der anvendes i et givet område på deres territorium eller af en given gruppe af deres statsborgere, udgør et regionalt sprog eller et mindretalssprog i den betydning, som er beskrevet i pagten.

Gennemførelse af Afsnit III (artikel 2, stk. 2)

41. Formålet med Afsnit III er at omsætte de generelle principper fra Afsnit II til konkrete regler. Afsnittet er bindende for de kontraherende stater som, udover bestemmelserne i Afsnit II, forpligter sig til at anvende de bestemmelser i Afsnit III, som de selv har valgt. For at pagten kan tilpasses de mange forskellige sproglige situationer, som findes i de forskellige europæiske lande, har pagtens forfattere indarbejdet muligheden for en moderering i to henseender: For det første kan staterne frit bestemme, hvilke sprog, som skal være dækket af deres tilsagn til Afsnit III i pagten, og for det andet kan de for hvert af disse sprog afgøre, hvilke af bestemmelserne i afsnit III, som skal være gældende.

42. En kontraherende stat kan uden risiko for overtrædelse af pagtens bestemmelser anerkende tilstedeværelsen af et konkret regionalt eller mindretalssprog på dens territorium, men samtidigt vælge, at

det pågældende sprog af årsager, som den selv har defineret, ikke skal være dækket af bestemmelserne i pagtens Afsnit III. Dog skal den pågældende stats bevæggrunde for en sådan total udelukkelse af et anerkendt regionalt sprog eller mindretalssprog fra bestemmelserne i Afsnit III være i overensstemmelse med pagtens ånd, målsætninger og principper.

43. Når en stat har givet tilsagn om at anvende Afsnit III på et regionalt sprog eller et mindretalssprog der tales på dens territorium, skal den derefter vælge, hvilke dele af Afsnit III, der skal gælde for det pågældende regionale sprog eller mindretalssprog. I henhold til artikel 2, stk. 2 forpligter parterne sig til at anvende mindst 35 af de stykker eller punkter, der er indeholdt i bestemmelserne i Afsnit III. Staten skal ved udvælgelsen af disse punkter påse, at de i videst muligt omfang passer til de særlige omstændigheder, som er gældende for det enkelte regionale sprog eller minoritetssprog.

44. Det er baggrunden for, at de i artikel 2, stk. 2 indeholdte betingelser er holdt nede på et minimum, fordi parterne derved kan opnå en rimelig fordeling af deres forpligtelser på de forskellige artikler i pagten og således undgå at overse nogle af de vigtige beskyttelsesforanstaltninger for regionale sprog eller mindretalssprog (uddannelse, retsinstanser, forvaltningsmyndigheder og offentlige serviceydelser, medier, kulturaktiviteter og -faciliteter, og det økonomiske og sociale område).

45. Betegnelsen "stykker eller punkter" henviser til de konkrete bestemmelser i pagten, som gælder enkeltvis. For eksempel, hvis en stat vælger stk. 3 i artikel 9, vil dette stykke tælle som en enhed for så vidt angår artikel 2, stk. 2. Det samme gælder, hvis en stat vælger punkt g i artikel 8, stk. 1. Hvis et stykke eller punkt indeholder flere valgmuligheder, vil valget af en af dem udgøre et punkt for så vidt angår artikel 2, stk. 2. For eksempel, hvis en stat i artikel 8 vælger valgmulighed a. iii i stk. 1, vil denne tekst tælle som et punkt. Anderledes forholder det sig, når valgmulighederne ikke nødvendigvis er alternativer, men kan tilvælges kumulativt. For eksempel, hvis en stat i artikel 9 vælger valgmulighederne a. ii og a. iv i stk. 1, vil disse tekster tælle som to punkter for så vidt angår artikel 2.

46. Formålet med disse valgmuligheder er at skabe yderligere fleksibilitet i pagten, således at der tages højde for de meget store forskelle i de konkrete situationer for regionale sprog eller mindretalssprog. Naturligvis vil visse bestemmelser, som egner sig fint for et regionalt sprog med et stort antal brugere, ikke passe til et mindretalssprog med kun en begrænset gruppe brugere. Her er det staternes opgave ikke at foretage tilfældige valg i gruppen af alternativer, men for hvert enkelt regionalt sprog eller mindretalssprog at finde den formulering, som passer bedst til det pågældende sprogs karakteristika og udviklingsstade. Formålet med de alternative formuleringer fremgår klart af selve teksten i de relevante artikler eller stykker i Afsnit III, hvor der står, at de skal anvendes "under hensyntagen til hvert sprogs situation". Medmindre der gælder andre relevante faktorer, vil det generelt betyde, at jo flere personer, der taler et regionalt sprog eller et mindretalssprog, og jo mere homogen den regionale befolkning er, jo "stærkere" et alternativ bør der vælges. Et svagere alternativ bør kun vælges, når et stærkere alternativ ikke er anvendeligt på grund af den konkrete situation for det pågældende sprog.

47. Det er således op til staterne at vælge bestemmelser i Afsnit III, der udgør en sammenhængende ramme tilpasset det enkelte sprogs konkrete situation. Staterne kan også vælge at anvende en generel ramme, der gælder for alle sprog eller en gruppe af sprog.

Artikel 3 – Praktiske forhold

48. Artikel 3 beskriver den fremgangsmåde, der skal benyttes ved gennemførelsen af ovenstående principper: Det instrument, der udfærdiges af den kontraherende stat ved ratificeringen, accepten eller tiltrædelsen, angiver for det første, hvilke regionale sprog eller mindretalssprog, som Afsnit III skal være gældende for, og for det andet hvilke af punkterne i Afsnit III, der er valgt som værende gældende for det enkelte sprog, idet de valgte punkter ikke nødvendigvis skal være de samme for alle sprog.

49. Pagtens artikel 2 indeholder ikke krav om accept af både Afsnit II og III, eftersom en stat kan nøjes med at ratificere konventionen uden at vælge noget sprog for så vidt angår anvendelsen af Afsnit III. I så

fald vil det kun være Afsnit II, der er gældende. Generelt ville det dog være i overensstemmelse med pagtens ånd at kræve, at staterne udnytter de muligheder, der er indeholdt i Afsnit III, som udgør selve essensen af den beskyttelse, som pagten yder.

50. En part kan også til enhver tid acceptere nye forpligtelser, for eksempel ved at udvide anvendelsen af bestemmelserne i pagtens Afsnit III til at omfatte endnu et regionalt sprog eller et mindretalssprog, eller ved at forpligte sig til, at afsnit af pagten, som ikke tidligere har været accepteret af den pågældende stat, fremover skal gælde for et sprog eller alle de regionale sprog eller minoritetssprog, som tales på dens territorium.

51. Artikel 3 tager højde for det fænomen, som findes i visse medlemsstater, nemlig at et nationalt sprog, der har status af officielt sprog enten i hele den pågældende stat eller i dele af dens territorium, i andre sammenhænge kan være i en situation svarende til den, der gælder for et regionalt sprog eller et mindretalssprog i henhold til artikel 1, stk. a, fordi det bruges af en gruppe, som talmæssigt er mindre end den andel af befolkningen, som anvender et eller flere andre officielle sprog. Hvis en stat ønsker at et sådant mindre udbredt officielt sprog skal omfattes af de foranstaltninger til fremme og beskyttelse, som er indeholdt i pagten, kan den derfor beslutte, at pagten skal gælde for dette sprog. Denne udvidelse af pagtens anvendelsesområde gælder så for samtlige artikler i pagten, herunder også artikel 4, stk. 2.

Artikel 4 – Eksisterende bestemmelser om beskyttelse

52. Denne artikel vedrører sammenhængen imellem pagten og den hjemlige lovgivning eller internationale aftaler, som fastlægger en juridisk status for sproglige mindretal.

53. Såfremt visse sprog, eller de mindretal, der taler dem, allerede har fået tillagt en status i medfør af den hjemlige lovgivning eller internationale aftaler, er det naturligvis ikke pagtens målsætning at begrænse de rettigheder eller garantier, som allerede er udstukket i sådanne bestemmelser. Men den beskyttelse, der ydes af pagten, bør betragtes som et tillæg til de rettigheder og garantier, der allerede er fastlagt i andre instrumenter. Det gælder for anvendelsen af alle sådanne forpligtelser, at der i tilfælde af konkurrerende bestemmelser omhandlende samme emne vil være forrang for de bestemmelser, som er mest gunstige for de berørte mindretal eller sprog. Således må mere restriktive bestemmelser i den hjemlige lovgivning eller i andre internationale aftaler ikke udgøre en hindring for pagtens anvendelse.

54. Stk. 1 i denne artikel omhandler specifikt de rettigheder, som er garanteret i Den Europæiske Menneskerettighedskonvention. Formålet er at forhindre, at en bestemmelse i pagten fortolkes på en sådan måde, at den begrænser den beskyttelse af enkeltpersoners menneskerettigheder, som er fastlagt deri.

Artikel 5 – Eksisterende forpligtelser

55. Som allerede nævnt i præamblen skal beskyttelse og fremme af regionale sprog eller mindretalssprog, som er pagtens målsætning, ske inden for rammerne af national suverænitet og territorial integritet. Denne artikel fastlægger udtrykkeligt, at parternes eksisterende forpligtelser forbliver uændrede. Det gælder især, at en stats ratifikation af pagten, hvorved den påtager sig forpligtelser over for et regionalt sprog eller et mindretalssprog, ikke af en anden stat med en særlig interesse i det pågældende sprog eller af brugerne af det pågældende sprog kan bruges som påskud for igangsættelsen af initiativer, der skader den pågældende stats suverænitet og territoriale integritet.

Artikel 6 – Oplysningspligt

56. Årsagen til, at parterne i medfør af denne artikel pålægges en oplysningspligt, er, at pagten ikke kan opnå den fulde effekt, hvis de kompetente myndigheder og involverede organisationer og enkeltpersoner ikke er opmærksomme på de forpligtelser, som udspringer af den.

Afsnit II – Mål og principper

(Artikel 7)

Liste over mål og principper indeholdt i pagten (artikel 7, stk. 1)

57. Disse bestemmelser vedrører hovedsageligt mål og principper, og ikke detaljerede gennemførelsesregler. Målene og principperne anses for at udgøre den nødvendige ramme for bevarelsen af regionale sprog eller mindretalssprog og er opdelt i seks hovedkategorier.

Anerkendelse af regionale sprog eller mindretalssprog (artikel 7, stk. 1 a)

58. Her drejer det sig om anerkendelse af eksistensen af disse sprog og berettigelsen af deres anvendelse. Denne anerkendelse må ikke forveksles med anerkendelsen af et sprog som officielt sprog. Erkendelsen af et sprogs tilstedeværelse er en forudsætning for at kunne tage højde for dets særlige træk og behov og gøre en indsats for det.

Respekt for hvert regionalt sprogs eller mindretalssprogs geografiske område (artikel 7, stk. 1 b)

59. Selvom pagten anser det for ønskeligt, at der sikres sammenhæng imellem et regionalt sprogs eller et mindretalssprogs område og en passende territorial administrativ enhed, er det naturligvis ikke altid opnåeligt, eftersom bosættelsesmønstre kan være for komplekse, og afgørelser vedrørende territoriale administrative enheder legitimt kan afhænge af andre overvejelser end anvendelsen af et sprog. Derfor kræver pagten ikke, at et regionalt sprogs eller et mindretalssprogs område altid skal være sammenfaldende med en administrativ enhed.

60. På den anden side udtrykkes der fordømmelse overfor en praksis, der går ud på at afstikke grænser for områder i den hensigt at vanskeliggøre brugen eller overlevelsen af et sprog, eller at fordele et sprogfællesskab på et antal administrative eller territoriale enheder. Hvis de administrative enheder ikke kan tilpasses tilstedeværelsen af et regionalt sprog eller et mindretalssprog, må de som minimum forblive neutrale og ikke have en negativ indvirkning på sproget. Det gælder især, at lokale eller regionale myndigheder skal være i stand til at opfylde deres forpligtelser over for disse sprog.

Behovet for en positiv indsats til fordel for regionale sprog eller mindretalssprog (artikel 7, stk. 1 c og d)

61. Det står nu klart, at situationen for mange regionale sprog eller mindretalssprog er skrøbelig, og at det derfor ikke er muligt at sikre deres overlevelse ved blot at forbyde diskriminering af dem. Der er behov for positiv støtte, og det er den ide, som kommer til udtryk i stk. 1 c, hvor det overlades til staterne at afgøre, hvordan de har tænkt sig at fremme regionale sprog eller mindretalssprog med henblik på deres bevarelse. Dog understreges det, at der skal handles med beslutsomhed.

62. Samtidigt slås det fast i stk. 1 d, at denne positive indsats skal omfatte initiativer til fremme af muligheden for at anvende regionale sprog eller mindretalssprog frit, både i skrift og tale, ikke blot i privat sammenhæng og i forholdet til andre mennesker, men også i offentlige anliggender, dvs. i institutioner og i social og økonomisk sammenhæng. Den plads, som et regionalt sprog eller et mindretalssprog kan indtage i en offentlig sammenhæng, afhænger naturligvis af dets særlige træk og vil være forskellig fra sprog til sprog. Pagten fastlægger ikke konkrete mål herfor, men nøjes med at opfordre til en fremmede indsats.

Garanti for undervisning og uddannelse i regionale sprog eller mindretalssprog (artikel 7, stk. 1 f og h)

63. Vedligeholdelsen og bevarelsen af regionale sprog eller mindretalssprog er i høj grad afhængig af den plads, som de tildeles i uddannelsessystemet. Pagten nøjes med i Afsnit II at bekræfte princippet, og overlader det til staterne at bestemme, hvilke foranstaltninger, der skal bruges til gennemførelsen. Dog kræves det, at regionale sprog eller mindretalssprog er til stede "på alle relevante niveauer" i uddannelsessystemet. Den praktiske tilrettelæggelse af undervisningen i et regionalt sprog eller et minoritetssprog vil naturligvis afhænge af uddannelsesstrinnet. Især vil det i visse tilfælde være nødvendigt

at sørge for undervisning "på" det regionale sprog eller mindretalssproget, hvorimod der i andre tilfælde kun vil være undervisning "i" det pågældende sprog. Den eneste undtagelse herfra vil være situationer for uddannelsestrin, hvor undervisning i det regionale sprog eller mindretalssproget på grund af dets særlige karakteristika ikke vil være passende.

64. Hvor stk. 1 f omhandler oprettelse eller bevarelse af undervisning i eller på sproget som et middel til videreførelse af sproget, drejer stk. 1 h sig om fremme af studier og forskning i regionale sprog eller mindretalssprog på universitetsniveau, som vil være af stor betydning for disse sprogs udvikling hvad angår ordforråd, grammatik og syntaks. Fremme af sådanne studier er en del af den generelle indsats til fremme af regionale sprog eller mindretalssprog med henblik på at øge deres indre udvikling.

Faciliteter tiltænkt personer, som ikke taler regionale sprog eller mindretalssprog, og som ønsker at lære dem (artikel 7, stk. 1 g)

65. Personer, der taler regionale sprog eller mindretalssprog ved, at de for deres egen tilfredsheds skyld bør kunne tale det officielle sprog. Men i overensstemmelse med den vægt, som i præambelen lægges på værdien af et flerkulturelt og flersproget samfund, anses det for ønskeligt, at denne ånd af åbenhed over for flere sprog ikke begrænses til personer, der taler regionale sprog eller mindretalssprog. For at lette kommunikation og forståelse imellem forskellige sproggrupper opfordres parterne til at påse, at der i områder med et regionalt sprog eller et mindretalssprog etableres faciliteter for personer, som ikke har det pågældende sprog som modersmål, og som ønsker at lære det.

66. Det er velkendt, at de behørig myndigheder i visse stater har sat sig som mål, at det regionale sprog bør være det sprog, som normalt og generelt tales i det pågældende område, og at de derfor har truffet foranstaltninger til at sikre, at sproget også tales af personer, der ikke har det som modersmål. En sådan politik er ikke i modstrid med pagten, men det er ikke den, der er tænkes på i stk. 1 g, som udelukkende sigter på at lette kommunikation og forståelse imellem sproggrupper.

Forbindelser imellem grupper, der taler et regionalt sprog eller et mindretalssprog (artikel 7, stk. 1 e og i)

67. Det er nødvendigt, at grupper, der taler samme regionale sprog eller mindretalssprog har mulighed for at foretage kulturel udveksling og generelt at udvikle deres forbindelser for på den måde at yde et fælles bidrag til bevarelse og berigelse af deres sprog. Det er på den baggrund, at pagten søger at forhindre, at fragmenterede bosættelsesmønstre, administrativ opsplitting inden for en stat, eller disse gruppers bosættelse i forskellige stater kommer til at udgøre en hindring for forbindelser imellem dem.

68. Selvfølgelig må en sådan opmærksom på en fælles identitet for brugere af et regionalt sprog eller et mindretalssprog ikke føre til, at de udelukkes fra eller marginaliseres i forhold til andre sociale grupper. Formålet med at fremme kulturelle forbindelser med brugere af andre regionale sprog eller mindretalssprog er derfor både at kulturel berigelse og øget forståelse imellem samtlige grupper i den pågældende stat.

69. Stk. 1 i tilføjer en yderligere dimension, nemlig ideen om at sådanne forbindelser også skal kunne udvikles på tværs af landegrænser i de tilfælde, hvor grupper, der taler samme eller lignende regionale sprog eller mindretalssprog, er fordelt på flere stater. Regionale sprog eller mindretalssprog tales pr. definition af et relativt lille antal personer i den enkelte stat. Med henblik på fælles kulturel berigelse kan de have behov for på tværs af landegrænserne at trække på de kulturelle ressourcer, der er til rådighed for andre grupper, der taler samme eller lignende sprog. Dette er især vigtigt, hvor et regionalt sprog i en stat svarer til et mere udbredt kulturelt sprog, eller måske endda det nationale sprog, i en anden stat, og hvor grænseoverskridende samarbejde gør det muligt for det regionale samfund at drage nytte af kulturaktiviteter på det mere udbredte sprog. Det er vigtigt, at stater anerkender legitimiteten af sådanne forbindelser og ikke mistænkeliggør dem ud fra betragtningen om, at det er uforeneligt med den loyalitet, som enhver stat forventer af sine statsborgere, eller betragter dem som en trussel mod deres territoriale integritet. En sproggruppe vil føle sig langt mere integreret i den stat, som den er en del af, hvis den anerkendes som sådan, og hvis den ikke forhindres i at have kulturel kontakt til de omkringliggende samfund.

70. Det står dog ikke staterne frit for at vælge, hvilke arrangementer der er mest passende for at fremme en sådan udveksling på tværs af grænserne, især fordi nogle af dem er underlagt nogle hjemlige og internationale begrænsninger. En nærmere redegørelse for forpligtelserne findes i artikel 14 i Afsnit III.

Fjernelse af diskriminering (artikel 7, stk. 2)

71. Forbuddet imod diskriminering i forbindelse med brugen af regionale sprog eller mindretalssprog udgør en minimumsgaranti for brugerne af disse sprog. Derfor forpligter parterne sig til at fjerne foranstaltninger, der modvirker brugen af, eller udgør en trussel imod bevarelsen eller udviklingen af, et regionalt sprog eller et mindretalssprog.

72. Denne bestemmelse har dog ikke til formål at etablere fuld ligestilling imellem sprogene. Som ordlyden antyder, især anvendelsen af udtrykket "uretmæssig", er det faktisk i fuld overensstemmelse med pagtens ånd, at staterne i deres politikker for regionale sprog eller mindretalssprog kan foretage en vis sondring imellem sprogene. Især gælder det, at foranstaltninger truffet af den enkelte stat til fremme af anvendelsen af et nationalt eller officielt sprog ikke udgør diskriminering af regionale sprog, alene fordi disse foranstaltninger ikke er truffet med dem for øje. Sådanne foranstaltninger må dog ikke udgøre en hindring for bevarelsen eller udviklingen af det regionale sprog eller mindretalssproget.

73. Samtidigt, og netop fordi der er forskel på situationen for officielle sprog og regionale sprog eller mindretalssprog, og fordi brugerne af sidstnævnte ofte er dårligt stillet, accepterer pagten, at det kan være nødvendigt at iværksætte positive foranstaltninger for at bevare og fremme sådanne sprog. Når blot foranstaltningerne er iværksat med dette for øje, og ikke tjener andre formål end at fremme ligheden imellem sprog, anses de ikke for at være diskriminerende.

Fremme af gensidig respekt og forståelse imellem sproggrupper (artikel 7, stk.3)

74. Respekten for regionale sprog eller mindretalssprog og udvikling af en tolerant holdning til dem er en del af et generelt ønske om at øge forståelsen for, at en stat kan have flere sprog. Udviklingen af en sådan tolerance og imødekommenhed via uddannelsessystemet og medierne er en vigtig del af de konkrete bestræbelser på at bevare regionale sprog eller mindretalssprog. En opfordring til massemedierne om at forfølge sådanne mål anses ikke for at være utidig indblanding i en stats anliggender, og respekt for menneskerettighederne, tolerance overfor mindretal og bekæmpelse af opildnen til had er faktisk netop den slags målsætninger, som de fleste europæiske stater uden tøven pålægger medierne som forpligtelser. Den samme tankegang gælder i forhold til brugerne af regionale sprog eller mindretalssprog: Dette princip er en vigtig faktor, der gør dem modtagelige overfor flertalssprog og -kulturer.

Oprettelse af organer til varetagelse af regionale sprogs eller mindretalssprogs interesser (artikel 7, stk.4)

75. CAHLR finder det vigtigt, at der i hver enkelt stat findes systemer, som gør det muligt for de offentlige myndigheder at tage højde for de behov og ønsker, som brugerne af regionale sprog eller mindretalssprog selv giver udtryk for. Derfor anbefales det, at der for hvert enkelt regionalt sprog eller mindretalssprog oprettes et organ, der får ansvar for at varetage sprogets interesser på nationalt niveau, iværksætte praktiske foranstaltninger til fremme af sproget og overvåge gennemførelsen af pagten i forhold til det pågældende sprog. Formuleringen "om nødvendigt" viser bl.a., at det ikke er hensigten at opfordre staterne til at oprette nye organer, såfremt sådanne allerede findes under en eller anden form, og derved skabe dobbeltarbejde.

Anvendelse af pagtens principper på ikke-områderelaterede sprog (artikel 7, stk.5)

76. Selvom pagten hovedsageligt beskæftiger sig med sprog, som historisk knytter sig til et særligt geografisk område i staten, nærer CAHLR ikke noget ønske om at udelukke de sprog, der traditionelt tales i en stat, men som ikke har nogen defineret territorial base.

77. Det anerkendes dog, at disse bestemmelser på grund af det territoriale anvendelsesområde for en

række af de i pagtens Afsnit II fastlagte principper og mål, og de praktiske vanskeligheder med at træffe foranstaltninger til deres gennemførelse uden en definition af deres geografiske anvendelsesområde, ikke uden visse justeringer vil kunne anvendes på ikke-områderelaterede sprog. Således foreskriver stk. 5, at de kun skal anvendes på disse sprog i det omfang, det er muligt.

78. Visse af bestemmelserne i stk. 1-4 kan uden videre anvendes også på ikke-områderelaterede sprog. Det gælder anerkendelsen af disse sprog, foranstaltningerne til fremme af respekt, forståelse og tolerance over for dem, forbuddet mod diskriminering og indsatsen vedrørende positiv støtte, muligheden for udvikling af fælles forbindelser imellem grupper af brugere af disse sprog både indenfor og udenfor den pågældende stat, og fremme af sprogforskning og -uddannelse. Derimod vil det ikke være muligt for ikke-områderelaterede sprog at være dækket af bestemmelserne om administrativ opsplnitning og oprettelse af faciliteter for ikke-brugere af disse sprog med henblik på en vis indlæring af sprogene, eftersom sådanne foranstaltninger kun kan træffes på et nærmere defineret område. Endelig kan det af praktiske årsager kræve visse tilpasninger at opfylde målsætningerne om oprettelse af undervisning i og studier af disse ikke-områderelaterede sprog og fremme af deres anvendelse i offentlig sammenhæng.

Afsnit III – Foranstaltninger til fremme af brugen af regionale sprog eller mindretalssprog på det offentlige område i overensstemmelse med de forpligtelser, der er indgået i henhold til artikel 2, stk. 2

Artikel 8 – Uddannelse

79. Bestemmelserne i stk. 1 gælder udelukkende for det område, hvor hvert regionalt sprog eller mindretalssprog tales. Derudover gælder de "under hensyntagen til hvert af disse sprogs situation". Som anført med henvisning til artikel 2, stk. 2, er denne bestemmelse særlig relevant for valget af det alternativ i pkt. a til f, der skal gælde for det enkelte sprog.

80. Formuleringen "og uden at medføre nogen begrænsning i undervisningen i statens officielle sprog" er anvendt for at undgå enhver mulighed for, at bestemmelserne i artikel 8, stk.1 – især den første valgmulighed i hvert af punkterne a til f – fortolkes som en udelukkelse af undervisning i de(t) sprog, der tales af flertallet. En sådan tendens til dannelse af sproglige ghettoer ville være i modstrid med de principper om kulturel og sproglig pluralitet, som er fremhævet i præambelen, og ville ikke være til gavn for de berørte befolkningsgrupper. Under de særlige omstændigheder som findes i de lande, hvor pagten gælder for mindre udbredte officielle sprog, bør fortolkningen af formuleringen være, at bestemmelserne i stk. 1 er uden præjudice for undervisningen i andre officielle sprog.

81. Artikel 8 omhandler flere forskellige uddannelsesstrin: førskole, grundskole, gymnasieskole, tekniske uddannelser og erhvervsuddannelser, universiteter og voksenundervisning. For hvert af disse trin er angivet en række valgmuligheder alt efter situationen for det enkelte regionale sprog eller mindretalssprog.

82. Nogle af punkterne indeholder formuleringen "hvor antallet af elever anses for at være tilstrækkelig stort" i anerkendelse af, at det ikke kan kræves, at de offentlige myndigheder træffer de pågældende foranstaltninger, hvis sproggruppens situation vanskeliggør mønstringen af det minimale antal elever krævet for at oprette en klasse. Derimod foreslås det på grund af de særlige omstændigheder, der gør sig gældende for regionale sprog eller mindretalssprog, at der indtages en fleksibel holdning til antallet af elever, der normalt kræves for at oprette en klasse, og at et lavere antal elever kan "anses for at være tilstrækkelig stort".

83. Ordlyden i valgmulighed iv i pkt. c og d tager højde for den omstændighed, at situationen ikke er den samme i alle lande hvad angår myndighedsalderen og den alder, hvor skolegangen kan afsluttes. Afhængigt af omstændighederne kan der tages hensyn til ønskerne fra eleverne selv eller deres familier.

84. Det anerkendes, at det ikke er alle uddannelsessystemer, der skelner imellem gymnasieuddannelse og erhvervsuddannelse, og at nogle systemer anser sidstnævnte for blot at være en særlig form for

gymnasieuddannelse. Men med den sondring, der foretages i pkt. c og d, tages højde for forskellene i erhvervsuddannelsessystemerne. Særligt i de lande, hvor erhvervsuddannelse hovedsageligt udgøres af et lærlingesystem, og hvor foranstaltninger til støtte for regionale sprog eller mindretalssprog derfor er vanskelige at anvende, giver det parterne mulighed for i det mindste at acceptere de mere strikse krav, der gælder inden for den almene gymnasieuddannelse.

85. Bestemmelserne om universitets- og voksenuddannelse minder om dem, der gælder for andre uddannelsestrin i den forstand, at de tilbyder et valg imellem undervisning på det regionale sprog eller mindretalssproget og undervisning i det som fag. Som for førskoleundervisning er der også her en yderligere valgmulighed i de situationer, hvor de offentlige myndigheder ikke har nogen direkte beføjelser i forhold til den pågældende uddannelse. I visse stater kan antallet af brugere af et regionalt sprog eller et mindretalssprog anses for utilstrækkeligt til oprettelse af en universitetsuddannelse på eller i det pågældende sprog. I den sammenhæng er der nævnt eksempler på stater som, enten i medfør af en konkret aftale eller en generel aftale om anerkendelse af eksamensbeviser, anerkender den universitetsuddannelse, som en bruger af et regionalt sprog eller et mindretalssprog har gennemført på et universitet i en anden stat, hvor samme sprog anvendes.

86. Stk. 1 g skal ses som udtryk for bekymringen for, at undervisning i regionale sprog eller mindretalssprog foregår isoleret fra sprogenes kulturelle kontekst. Disse sprog er ofte forbundet med en særlig historie og særlige traditioner, som sammen med den regionale kultur eller mindretalskulturen udgør en del af Europas arvelod. Det er derfor ønskeligt, at også ikke-brugere af de pågældende sprog sikres adgang dertil.

87. Når en stat forpligter sig til at garantere undervisning i et regionalt sprog eller et mindretalssprog, skal den afsætte de nødvendige ressourcer i form af penge, medarbejdere og undervisningsmidler. Det er en nødvendig følgeslutning, som pagten ikke behøver at stadfæste. Imidlertid rejser der sig et spørgsmål om medarbejdernes kompetencer og, dermed, deres uddannelsesbaggrund. Dette er et helt grundlæggende spørgsmål, og det er på den baggrund, at bestemmelsen i stk. 1 h skal læses.

88. I betragtning af den afgørende betydning som undervisning og, mere konkret, skolesystemet har for bevarelsen af regionale sprog eller mindretalssprog, har CAHLR anset det for nødvendigt, at der oprettes et særligt organ eller særlige organer til overvågning af udviklingen på området. Stk. 1 i indeholder ikke nogen konkrete krav til et sådant overvågningsorgan, som derfor f.eks. kunne være et organ under undervisningsministeriet eller en uafhængig institution. Opgaven kunne også tillægges det organ, der er nævnt i pagtens artikel 7, stk. 4. Under alle omstændigheder kræver pagten, at resultaterne af overvågningen gøres offentligt tilgængelige.

89. I pagten er beskyttelsen af regionale sprog eller mindretalssprog som udgangspunkt begrænset til det geografiske område, hvor sprogene traditionelt anvendes, men artikel 8, stk. 2 indeholder en undtagelse fra denne regel i erkendelse af, at det i et moderne samfund med stor mobilitet ikke længere altid er muligt i praksis at yde tilstrækkelig og effektiv beskyttelse af et regionalt sprog eller et mindretalssprog udelukkende ved hjælp af princippet om territorialitet. Især et stort antal brugere af sådanne sprog er søgt til de store byer. Men i betragtning af de vanskeligheder, der er forbundet med at udvide tilbuddet om undervisning i regionale sprog eller mindretalssprog til steder uden for deres traditionelle område, er artikel 8, stk. 2 formuleret fleksibelt, hvad angår de berørte forpligtelser, og gælder under alle omstændigheder kun, hvor sådanne foranstaltninger er berettiget ud fra antallet af brugere af det pågældende sprog.

Artikel 9 – Retsinstanser

90. Stk. 1 af denne artikel gælder for de retskredse, hvor antallet af fastboende brugere af et regionalt sprog eller et mindretalssprog berettiger iværksættelsen af de pågældende foranstaltninger. Denne bestemmelse svarer delvist til hovedprincippet i de fleste af pagtens bestemmelser, som handler om at beskytte regionale sprog eller mindretalssprog i det område, hvor de traditionelt tales. For højere retsinstanser beliggende udenfor det område, hvor det regionale sprog eller mindretalssproget tales, er det så op til staten at agere ud fra de særlige forhold, som er gældende for retssystemet og dets hierarki af instanser.

91. Ordlyden i den indledende sætning i artikel 9, stk. 1 afspejler også CAHLRs ønske om, at de grundlæggende principper i retssystemet, herunder at parterne er lige og at uberettigede forsinkelser i retsplejen skal undgås, beskyttes imod muligt misbrug af de faciliteter, der findes for anvendelse af regionale sprog eller mindretalssprog. Det er en legitim bekymring, men den kan ikke berettige til indførelse af generelle begrænsninger i en parts forpligtelser i henhold til denne bestemmelse. Det er op til dommeren i den enkelte sag at træffe afgørelse om misbrug af disse faciliteter.

92. Der skelnes imellem strafferetlige, civilretlige og forvaltningsretlige sager, og de angivne valgmuligheder er tilpasset den enkelte type sagers særlige karakter. Anvendelsen af ordene "og/eller" viser, at nogle af valgmulighederne kan anvendes kumulativt.

93. Bestemmelserne i artikel 9, stk. 1, gælder for domstolsprocessen. Afhængigt af de særlige principper, der er gældende for retsplejen i den enkelte stat, bør udtrykket "domstole" efter omstændighederne forstås som værende dækkende for andre organer, der udøver en retslig funktion. Dette er særlig relevant i forbindelse med punkt c.

94. Den første valgmulighed i pkt. a, b og c i artikel 9, stk.1 anvender formuleringen "føre sagen på det regionale sprog eller mindretalssproget". Dette ordvalg medfører under alle omstændigheder, at det regionale eller mindretalssproget anvendes i retssalen og i de retslige sammenhænge, hvor den part, der taler det pågældende sprog, deltager. Det er dog op til den enkelte stat, i lyset af de særlige forhold som gælder for dens retssystem, at definere den nøjagtige betydning af udtrykket "føre sagen".

95. Det bør bemærkes, at stk. 1.a ii, hvor parterne forpligter sig til at garantere en tiltalt retten til at anvende sit regionale sprog eller mindretalssprog, er mere vidtgående end tiltaltes ret til, således som den er fastlagt i artikel 6, stk. 3.e af Den Europæiske Menneskerettighedskonvention, at få gratis tolkebistand, hvis han/hun ikke forstår eller taler det sprog, der anvendes i retten. I lighed med pkt. b ii og c ii afspejler dette den tankegang, at selv hvis brugere af et regionalt sprog eller et mindretalssprog er i stand til at anvende det officielle sprog, kan de i en situation, hvor de skal forsvare sig for en domstol, føle behov for at udtrykke sig på det sprog, som følelsesmæssigt ligger dem nærmest eller som de taler mere flydende. Det ville derfor i modstrid med pagtens målsætning, hvis dens anvendelse begrænses til situationer, hvor der er tale om en praktisk nødvendighed. På den anden side blev det anset for rimeligt, eftersom denne bestemmelse går videre end en strengt menneskeretlig betragtning ved i realiteten at give den tiltalte frit valg og nødvendiggøre faciliteter stillet til rådighed alt efter den pågældendes valg, at tillade staterne et vist skøn hvad angår beslutningen om, hvorvidt det skal tillades eller ej, og at begrænse anvendelsen til visse retskredse.

96. Formålet med stk. 1 d er at bestemme, at den oversættelse eller tolkning, som kan vise sig nødvendig i medfør af artikel 9, stk. 1 b og c, skal stilles gratis til rådighed. De stater, som ikke vælger dette stykke, må så finde en løsning enten på basis af eksisterende lovbestemmelser eller ved vedtagelsen af nye bestemmelser specielt om dette spørgsmål, som tager hensyn til behovet for at fremme regionale sprog eller mindretalssprog. Det betyder, at omkostningerne kan kræves afholdt helt eller delvist af den person, der fremsætter anmodning om sådan bistand, eller de kan fordeles på parterne, osv.

97. Stk. 2 omhandler gyldigheden af juridiske dokumenter, der er udarbejdet på et regionalt sprog eller et mindretalssprog. Bestemmelsens anvendelse er i realiteten begrænset af, at den ikke angiver alle de betingelser, der gælder for gyldigheden af et juridisk dokument, men kun fastslår, at den omstændighed at et juridisk dokument er affattet på et regional sprog eller et mindretalssprog ikke i sig selv er tilstrækkeligt til at benægte dets gyldighed. Samtidig udelukkes det ikke, at en stat kan indføre yderligere formelle krav i sådanne tilfælde, f.eks. behovet for indføjelser af en særlig bekræftelsespassus på det officielle sprog. Stk. 2.b medfører, at indholdet af et dokument, som påberåbes af den part, der anvender et regionalt sprog eller et mindretalssprog, overbringes enten direkte eller indirekte (ved kundgørelse, via en statslig informationstjeneste, etc.) til den anden part eller til interesserede tredjeparter, som ikke taler det regionale sprog eller mindretalssproget, i en for dem tilgængelig form.

98. Anvendelsen af artikel 9, stk. 2 er uden præjudice for anvendelsen af traktater og konventioner om gensidig bistand i retslige anliggender, der indeholder konkrete bestemmelser om hvilket sprog, der skal benyttes.

99. Stk. 3 omhandler oversættelse af lovtekster til regionale sprog eller mindretalssprog. Udtrykket "medmindre de er tilgængelige på anden måde" henviser til situationer, hvor teksten allerede findes på et regionalt sprog eller et mindretalssprog, fordi den er blevet oversat til et lignende eller identisk sprog, som er det officielle sprog i en anden stat.

Artikel 10 – Forvaltningsmyndigheder og offentlige serviceydelser

100. Denne artikel har til formål at gøre det muligt for brugere af regionale sprog eller mindretalssprog at udøve deres rettigheder som borgere og opfylde deres borgerpligt under forhold, som respekterer deres udtryksmåde.

101. Bestemmelsernes tager hovedsagligt sigte på at forbedre kommunikationen imellem de offentlige myndigheder og brugerne af regionale sprog eller mindretalssprog. Ganske vist har den sociale og kulturelle situation udviklet sig på en sådan måde, at langt størstedelen af brugerne af disse sprog er tosprogede og i stand til at anvende et officielt sprog i deres kommunikation med offentlige myndigheder. Men muligheden for at anvende regionale sprog og mindretalssprog i kontakten med disse myndigheder er grundlæggende, ikke blot for disse sprogs status og deres udvikling, men også ud fra et subjektivt synspunkt. Hvis et sprog blev fuldstændig udelukket som kommunikationsmiddel i kontakt med myndighederne, ville det naturligvis være negativt, fordi sprog er et middel til offentlig kommunikation, og dets anvendelse kan ikke begrænses til anvendelse udelukkende i private anliggender. Samtidigt vil et sprog, der udelukkes fra politiske, juridiske eller administrative sammenhænge, gradvist miste hele sit terminologiske potentiale på disse områder og blive et "handicappet" sprog, som ikke evner at udtrykke alle aspekter af samfundslivet.

102. Artikel 10 skelner imellem tre kategorier af ydelser fra de offentlige myndigheder:

- ydelser leveret af statslige forvaltningsmyndigheder, hvorved menes aktiviteter, der traditionelt varetages af de offentlige myndigheder, især i form af udøvelse af offentlige særrettigheder eller beføjelser i medfør af almindelig lovgivning (stk. 1);
- ydelser leveret af lokale og regionale myndigheder, defineret som de generelle subnationale territoriale myndigheder, der er tillagt selvstyrende beføjelser (stk. 2);
- ydelser leveret af organer, der leverer offentlige tjenesteydelser i henhold til såvel offentligretlige som privatretlige regler, og som er undergivet offentlig kontrol: Postvæsen, hospitaler, forsyningselskaber, transport, osv.(stk. 3).

103. Inden for hvert område skal der tages hensyn til den lokale sproglige mangfoldighed med sådanne tilpasninger, som er nødvendige ud fra de enkelte myndigheders eller organers karakter. I nogle tilfælde opnår et regionalt sprog eller et mindretalssprog på grund af sine karakteristika anerkendelse som et "halvofficielt" sprog, hvorved det inden for sit eget geografiske område bliver et arbejdsprog eller et normalt kommunikationsmiddel for de offentlige myndigheder (i kontakten med personer, som ikke taler det

regionale sprog eller mindretalssproget, vil det som hovedregel være det officielle eller det mest udbredte sprog, der benyttes). Alternativt kan sproget som minimum anvendes i den kommunikation, som disse myndigheder måtte have med personer der henvender sig til dem på det pågældende sprog. I de tilfælde, hvor en sådan tilgang i praksis ikke er mulig på grund af den objektive situation for et regionalt sprog eller et mindretalssprog, gælder der minimumsforpligtelser til beskyttelse af brugerne af det pågældende sprog: Mundtlige eller skriftlige anmodninger eller dokumenter kan lovmedholdeligt fremsendes på det regionale sprog eller mindretalssproget, idet der dog ikke er pligt til at benytte samme sprog i svaret.

104. De forpligtelser for parterne, som er anført i stk. 1 og 3, er omfattet af et forbehold, der lyder "i det omfang dette med rimelighed kan lade sig gøre". Det er ikke hensigten, at dette forbehold skal træde i stedet for den mulighed, som parterne har i medfør af artikel 2, stk. 2 og artikel 3, stk. 1 for at udelade nogle af bestemmelserne i pagtens Afsnit III fra deres forpligtelser for det enkelte sprog. Men det er et forsøg på at tage højde for den omstændighed, at nogle af de foreslåede foranstaltninger har betydelige konsekvenser i form af økonomiske, bemandingsmæssige og uddannelsesmæssige ressourcer. En accept af en særlig bestemmelse vedrørende et givet sprog medfører nødvendigvis en forpligtelse til at levere de nødvendige ressourcer og administrative tiltag til anvendelse af bestemmelsen i praksis. Det anerkendes dog, at der kan være omstændigheder under hvilke en total og uindskrænket anvendelse af den pågældende bestemmelse (endnu) ikke er realistisk. Med formuleringen "i det omfang dette med rimelighed kan lade sig gøre" kan parterne i forbindelse med gennemførelsen af de relevante bestemmelser afgøre, hvorvidt sådanne omstændigheder er til stede i en given sag.

105. Formuleringerne i stk. 2, især parternes forpligtelse til at "tillade og/eller fremme", er valgt for at tage højde for princippet om lokal og regional autonomi og skal ikke ses som udtryk for, at der lægges mindre vægt på anvendelsen af de deri indeholdte bestemmelser, som vedrører de offentlige myndigheder, der er tættest på borgerne. Generelt gælder det, at CAHLR var opmærksom på, at anvendelsen af nogle af pagtens bestemmelser falder ind under de beføjelser, der er tillagt lokale og regionale myndigheder og således kan føre til væsentlige udgifter for dem, der er berørt. Parterne bør sikre, at gennemførelsen af pagten sker med respekt for princippet om lokal autonomi, således som det er defineret i den europæiske pagt om lokalt selvstyre, i særdeleshed i artikel 9, stk. 1, som fastslår, at "Lokale myndigheder skal inden for rammerne af den nationale økonomiske politik have ret til tilstrækkelige økonomiske ressourcer, som de frit kan råde over inden for rammerne af deres beføjelser."

106. Stk. 2.a tillader anvendelse af regionale sprog eller mindretalssprog "indenfor rammerne" af den regionale eller lokale myndighed. Denne formulering tilkendegiver, at et regionalt sprog eller et mindretalssprog kan anvendes af den berørte myndighed som arbejdssprog. Derimod følger det ikke af bestemmelsen, at det regionale sprog eller mindretalssproget kan anvendes i kommunikation med de centrale myndigheder.

Artikel 11 – Medier

107. Den tid og plads, som regionale sprog eller mindretalssprog kan sikre sig i medierne, er helt afgørende for deres bevarelse. Det er idag ikke muligt for et sprog at bevare sin indflydelse, hvis det ikke har adgang til de nye former for massekommunikation. De udvikler sig over hele verden, og sammen med de teknologiske fremskridt fører det til en svækkelse af den kulturelle indflydelse for sprog med mindre udbredelse. Normalt er det for de større medier, især fjernsyn, antallet af lyttere og seere, som er den afgørende faktor. Men regionale sprog og mindretalssprog udgør et begrænset kulturelt marked, og på trods af de nye muligheder, som åbner sig i form af nyskabelser inden for sendeteknologi, vil de stadig have behov for offentlig støtte for at få adgang til medierne. Imidlertid er den offentlige indflydelse på medierne begrænset, og en indsats via lovgivning vil ikke have megen effekt. De offentlige myndigheder handler på medieområdet primært via opmuntring og tildeling af støtte. Det er for at sikre, at staterne yder opmuntring og støtte til gavn for regionale sprog eller mindretalssprog, at pagten anmoder dem om at påtage sig forpligtelser på forskellige niveauer.

108. Formålet med de foranstaltninger, der nævnes i denne artikel, er at tilgodese brugerne af regionale

sprog eller mindretalssprog indenfor de geografiske områder, hvor de respektive sprog tales. Imidlertid er formuleringen i stk. 1 ikke helt identisk med den, der ses i andre artikler, fordi den tager højde for de særlige karakteristika, som især gælder især for de audiovisuelle medier. Det betyder, at selvom de trufne foranstaltninger retter sig mod et særligt geografisk område, kan de godt have en virkning, der rækker langt ud over dets grænser. På den anden side er det ikke nødvendigt at træffe foranstaltningerne inden for det pågældende område, under forudsætning af at de er til fordel for dem, der bor der.

109. Det anerkendes, at de enkelte staters offentlige myndigheder har forskellige grader af kontrol over medierne. Derfor konkretiseres det i stk. 1 og 3, at omfanget af staternes forpligtelser afgøres af omfanget af deres kompetence, beføjelser eller lovfæstede rolle på området. Samtidigt understreges det, at statens rolle i det enkelte land hvad gælder etableringen af en retslig ramme og betingelser for opfyldelsen af formålet i denne artikel, må vige for princippet om mediernes autonomi.

110. I artikel 11, stk. 1 skelnes imellem de forpligtelser, som foreslås til gavn for regionale sprog eller mindretalssprog på området radio og fjernsyn, alt efter hvorvidt sidstnævnte varetager en offentlig formidlingsfunktion. En sådan funktion, som kan varetages af et offentligt eller privat formidlingsorgan, indebærer udbydelsen af en bred vifte af programmer der også tilgodeser mindretalenes ønsker og interesser. I den sammenhæng kan staten sørge for (f.eks. i lovgivningen eller i de vilkår, der gælder for den pågældende instans), at programudbuddet omfatter udsendelser på regionale sprog eller mindretalssprog. Pkt. a omhandler dette forhold. Hvis programvirksomheden udelukkende opfattes som en opgave for den private sektor, kan staten dog kun "fremme og/eller lette" (pkt. b og c). De trykte medier er kun omfattet af sidstnævnte situation (pkt. e). Hvor det er relevant, omfatter parter forpligtelse tildeling af de nødvendige frekvenser til dem, der sender programmer på regionale sprog eller mindretalssprog.

111. Uanset hvor begrænset en rolle staten spiller i forhold til medierne, vil den normalt som minimum have beføjelse til at garantere kommunikationsfrihed eller kunne træffe foranstaltninger til fjernelse af hindringer for udøvelse af denne frihed. Derfor indeholder stk. 2 ikke samme forbehold som stk. 1 angående omfanget af de offentlige myndigheders kompetence. Forpligtelsen til at garantere modtagelse gælder ikke blot for hindringer, der er indført bevidst for at forhindre modtagelse af udsendelser fra nabolande, men også for passive hindringer i form af, at de kompetente myndigheder undlader at sørge for, at modtagelse er mulig.

112. Eftersom udsendelser fra en nabostat ikke er underlagt samme lovgivning som udsendelser produceret på den relevante parts eget territorium, er der i 3. sætning i dette stk. indføjet en beskyttelsesbestemmelse med samme ordlyd som artikel 10, stk. 2 i Den Europæiske Menneskerettighedskonvention. For fjernsyn gælder det dog, at for de stater, som er medundertegnere af den europæiske konvention om grænseoverskridende fjernsyn, er omstændighederne og betingelserne for begrænsning af de friheder, som er garanteret i henhold til pagtens artikel 11, stk. 2, bestemt af denne konvention, især princippet om ikke-begrænsning af genudsendelser på deres territorium af udsendelser, som overholder de betingelser, der er indeholdt i konvention om grænseoverskridende fjernsyn. Endelig påvirker bestemmelserne i dette afsnit ikke nødvendigheden af at respektere ophavsret.

113. Artikel 11, stk. 3 handler om, at brugere af regionale sprog eller mindretalssprog skal have varetaget deres interesser i de organer, der har ansvar for at sikre pluralisme i medierne. Sådanne strukturer findes i de fleste europæiske lande. Udtrykket "eller varetaget" blev indføjet for at tage højde for de problemer, der kunne tænkes at opstå i forbindelse med afgørelsen af, hvem der skal repræsentere de pågældende sprogbrugere. Imidlertid har CAHLR anset det for tilstrækkeligt, at sproggrupperne repræsenteres på samme betingelser, som er gældende for andre befolkningsgrupper. Det kan f.eks. være ved de organer til repræsentation af regionale sprog eller mindretalssprog, som er nævnt i pagtens artikel 7, stk. 4.

Artikel 12 – Kulturaktiviteter og -faciliteter

114. På samme måde som i artikel 11 bliver staterne her bedt om at forpligte sig vedrørende omfanget af de offentlige myndigheders kompetence, beføjelser eller lovfæstede rolle og sikre, at de får

gennemslagskraft. Men eftersom de offentlige myndigheder har en ubestridt indflydelse på de betingelser, der gælder for brugen af kulturfaciliteter, kræver pagten, at de påser, at regionale sprog eller mindretalssprog tildeles en passende rolle i driften af sådanne faciliteter.

115. Stk. 1.a anmoder staterne om generelt at fremme initiativer, der er typiske for den kulturelle udtryksform, som kendetegner det enkelte regionale sprog eller mindretalssprog. Midlerne hertil er de samme, som normalt anvendes til kulturfremme. Formuleringen "forskellige måder for adgang til værker..." omfatter, afhængigt af den enkelte kulturaktivitet, udgivelse, produktion, præsentation, videreformidling, transmission, osv.

116. På grund af det begrænsede antal brugere i befolkningen, har regionale sprog eller mindretalssprog ikke samme kulturelle produktivitet som de mere udbredte sprog. For at fremme brugen af førstnævnte sprog og også give brugerne adgang til en enorm kulturarv, er det derfor nødvendigt at benytte teknikker som oversættelse, overspilning, eftersynkronisering og tekstning (stk. 1.c). Men det kræver en indsats fra begge sider at fjerne kulturbarrierer, og det er derfor afgørende for regionale sprogs eller mindretalssprogs levedygtighed og status, at vigtige værker produceret på disse sprog videreformidles til et bredere publikum. Det er dette, der er hensigten med stk. 1.b.

117. Hvad angår driften af kulturinstitutioner, defineret som organer, der har til opgave at arrangere eller støtte kulturaktiviteter af forskellig slags, anmodes staterne om at påse, at disse institutioner i deres programlægning lægger tilstrækkelig vægt på viden om og brug af regionale sprog eller mindretalssprog og de tilhørende kulturer (artikel 12, stk. 1 d til f). Naturligvis kan pagten ikke anføre præcis hvordan regionale sprog eller mindretalssprog skal inddrages i disse institutioners aktiviteter, og derfor nævnes det kun, at der skal "tages passende hensyn" hertil. Normalt vil staternes rolle på dette område kun være vejledende og overvågende, og derfor anmodes de ikke om selv at fremme denne målsætning, men blot at "sikre" at det sker.

118. Pagten nævner endvidere, at der for hvert regionalt sprog eller mindretalssprog skal etableres et organ, som skal indsamle, opbevare en kopi af og udbrede værker på det pågældende sprog (artikel 12, stk. 1 g). Med tanke på den svage situation, som mange regionale sprog eller mindretalssprog befinder sig i, er det nødvendigt at tilrettelægge denne form for arbejde systematisk, idet det er op til staterne at afgøre præcis hvordan. I forbindelse med gennemførelsen af pkt. g kan det være nødvendigt for visse stater at tilpasse deres lovgivning om lovlig opbevaring og arkivering, således at det pågældende organ kan bidrage til bevarelsen af værker på regionale sprog eller mindretalssprog.

119. Anvendelsen af artikel 12, stk. 1 gælder for det område, hvor regionale sprog eller mindretalssprog anvendes, selvom det anerkendes, at mange af disse bestemmelser har konsekvenser, der rækker ud over områdets grænser. Men i betragtning af typen af kulturfremme og de behov, der opstår udenfor de områder, hvor sprogene traditionelt anvendes (især som følge af intern migration), indfører artikel 12, stk. 2 bestemmelser svarende til dem, der er indeholdt i artikel 8, stk. 2.

120. Alle lande søger at fremme deres nationale kultur i udlandet. For at give et heldækkende og korrekt billede af den pågældende kultur, bør sådanne aktiviteter også omfatte regionale sprog eller mindretalssprog og kulturer. Denne forpligtelse, som er indeholdt i artikel 12, stk. 3, er en af de måder hvorpå der kan ske anvendelse af det princip om anerkendelse af regionale sprog eller mindretalssprog, som er indeholdt i pagtens Afsnit II, artikel 7, stk. 1 a.

Artikel 13 – Det økonomiske og sociale område

121. I de økonomiske og sociale systemer, som er karakteristiske for Europarådets medlemslande, begrænser de offentlige myndigheders indgriben i økonomiske og sociale sammenhænge sig som hovedregel til udarbejdelsen af love og regelsæt. Under sådanne omstændigheder har myndighederne kun ringe mulighed for at sikre, at regionale sprog eller mindretalssprog tilgodeses tilstrækkeligt i disse sammenhænge. Alligevel fastlægger pagten her et antal foranstaltninger for på den ene side at fjerne foranstaltninger, som forbyder eller modarbejder anvendelsen af disse sprog i økonomiske og sociale

sammenhænge, og på den anden side at fremme iværksættelsen af en række positive foranstaltninger.

122. Bestemmelserne i artikel 13, stk. 1, indeholder konkrete eksempler på anvendelsen af princippet om ikke-diskriminering. Det er derfor hensigten, at de skal gælde for hele den kontraherende stats territorium og ikke kun for de dele af dens territorium, hvor der tales regionale sprog eller mindretalssprog.

123. Artikel 13, stk. 2 indeholder en liste over konkrete foranstaltninger til støtte for regionale sprog eller mindretalssprog på dette område. Af praktiske årsager er de begrænset til de geografiske områder, hvor disse sprog tales. Hvad angår forbeholdet "for så vidt dette med rimelighed kan lade sig gøre", henvises til forklaringerne ovenfor vedrørende artikel 10 (se afsnit 104). Endelig gælder parternes forpligtelser kun i det omfang, at de offentlige myndigheder har kompetence, men dette forbehold er kun relevant for pkt. c.

Artikel 14 – Udveksling over landegrænser

124. Denne artikel udvider og udvikler den ide, der blev redegjort for i artikel 7, stk. 1 i, og der henvises derfor til de ovenfor anførte forklaringer (se afsnit 69-70).

125. På mange områder opstår der samarbejde på tværs af grænserne imellem naboregioner beliggende i forskellige stater. Det noteres, at en sådan situation i visse tilfælde stadig kan betragtes som et problem hvad angår territorial integritet. Men eftersom de europæiske lande nu knyttes tættere sammen, giver det staterne mulighed for at anvende en "kulturel faktor" for at styrke deres fælles forståelse. Europarådet har udarbejdet en rammekonvention om grænseoverskridende samarbejde på lokalt og regionalt niveau. Udviklingen af et sådant samarbejde anses generelt for ønskeligt, men stk. b understreger, at det især gælder i situationer, hvor et og samme regionale sprog tales på begge sider af grænsen.

126. Et sådant samarbejde kunne f.eks. omfatte etablering af venskabskoler, udveksling af lærere, fælles anerkendelse af eksamensbeviser og kvalifikationer, fælles tilrettelæggelse af kulturaktiviteter, yderligere cirkulation af kulturgoder (bøger, film, udstillinger, og lign.) og grænseoverskridende aktiviteter arrangeret af kulturinstitutioner (teaterkompagnier, foredragsholdere, m.m.). Under visse omstændigheder kunne det også være en passende (og mindre omkostningskrævende) metode til gennemførelse af de forpligtelser, som staterne har påtaget sig i medfør af andre artikler i pagten. For eksempel kunne der i forbindelse med etableringen af faciliteter for videregående uddannelser, som nævnt i artikel 8, stk. 1.e, indgås en bilateral aftale om studerendes mulighed for optagelse på en passende uddannelsesinstitution i nabostaten.

Afsnit IV – Pagtens anvendelse

(Artikel 15-17)

127. For at Europarådet, medlemsstaterne og offentligheden kan overvåge pagtens anvendelse, er der valgt et system bestående af periodiske rapporter, hvori parterne redegør for de initiativer, som er taget for at opfylde pagtens bestemmelser. Rapporterne udarbejdes hvert tredje år, men den første rapport, som skal beskrive situationen i den enkelte stat for de(t) regionale sprog eller mindretalssprog(et) på tidspunktet for pagtens ikrafttræden, skal fremlægges inden et år fra denne dato.

128. For at sikre at overvågningssystemet virker efter hensigten, foreskriver pagten oprettelse af en ekspertkomité, som skal gennemgå de indsendte rapporter fra parterne. Ekspertkomitéen kan også kontaktes af organer eller sammenslutninger, der ønsker at bidrage med yderligere oplysninger eller beskrivelser af konkrete situationer vedrørende pagtens anvendelse, især hvad angår Afsnit III (artikel 16, stk. 2). Kun organer, der er oprettet på lovlig vis i en af medlemsstaterne, har adgang til denne ekspertkomité i anliggender, der vedrører den pågældende stat. Denne regel skal forhindre, at grupper med hovedsæde udenfor den stat, som henvendelsen vedrører, benytter pagtens overvågningssystem til at skabe splid imellem parterne.

129. Det skal understreges, at der ikke er tale om en kvasiretslig klageprocedure. Ekspertkomitéen har udelukkende til opgave at overvåge gennemførelsen af pagten og modtage informationer desangående. De organer, der omtales i artikel 16, kan ikke bede komitéen om at optræde som en mere eller mindre retslig appelinstans.

130. Ekspertkomitéen kan efterprøve de anførte informationer ved kontakt til den berørte stat og skal kontakte denne for yderligere forklaringer eller oplysninger til brug for efterforskningen. Eksperternes rapport forelægges ministerkomitéen sammen med kommentarer fra den pågældende stat. Selvom disse rapporter for åbenhedens og gennemsigtighedens skyld automatisk burde gøres offentligt tilgængelige, har holdningen været, at det bør være op til ministerkomitéen at træffe afgørelse om offentliggørelse i den enkelte sag, eftersom rapporterne kan indeholde henstillinger fra ministerkomitéen til en eller flere stater.

131. Antallet af medlemmer i ekspertkomitéen er lig antallet af kontraherende parter. Medlemmerne skal have anerkendt kompetence i regionale sprog eller mindretalssprog. Samtidigt præciseres det ved understregningen af, at medlemmerne skal være personer af "højeste integritet", at de udnævnte eksperter i udførelsen af deres hverv har frihed til at handle uafhængigt og uden at blive pålagt instrukser fra de berørte regeringer.

132. Overvågning af pagtens anvendelse ved en ekspertkomité muliggør indsamling af objektiv information om situationen for regionale sprog eller mindretalssprog, uden at staternes konkrete ansvar på nogen måde påvirkes derved.

Afsnit V – Afsluttende bestemmelser

133. Artiklerne 18 til 23 indeholder en række afsluttende bestemmelser efter samme mønster, som normalt anvendes i Europarådets konventioner og aftaler.

134. Det blev besluttet, at de afsluttende bestemmelser ikke skulle indeholde en territorialbestemmelse, som tillader staterne at fritage en del af deres territorium fra pagtens anvendelsesområde. Det skyldes, at det allerede er et særkende for denne pagt, at den drejer sig specielt om særlige områder, nemlig de områder, hvor der tales regionale sprog eller mindretalssprog. Samtidigt har de kontraherende stater i medfør af artikel 3, stk.1 allerede ret til at specificere, hvilke regionale sprog eller mindretalssprog, som er dækket af deres detaljerede forpligtelser.

135. I henhold til artikel 21 kan parterne kun tage forbehold i forhold til pagtens artikel 7, stk. 2 til 5. CAHLR anlagde det synspunkt, at de kontraherende stater ikke skulle gives mulighed for at tage forbehold i forhold til artikel 7, stk.1, eftersom det er her, der redegøres for målsætninger og principper. Med hensyn til Afsnit III var holdningen, at forbehold vil være upassende i en tekst, hvor parterne allerede i udstrakt grad gives valgmuligheder angående de forpligtelser, de indgår.

136. I betragtning af hvor vigtigt pagtens emne er for mange stater, som endnu ikke er medlemmer af Europarådet, blev det besluttet at lade pagten være en åben konvention, som også kan tiltrædes af ikke-medlemsstater (artikel 20).